

תורה שבעל פה

בית, חינוך ומשפחה

הוראות

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון	–	(16×4)	–	64 נקודות
פרק שני	{	–	(12×3)	36 נקודות
א:				
פרק שלישי				
סך הכול	–			100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (64 נקודות)

ענו על ארבע מן השאלות 1-5 (לכל שאלה – 16 נקודות).

1. "טובים השניים מן האחד"

- א.** במדרש מסופר על שיחה בין מטרונה לרבי יוסי בן חלפתא.
- (1) כתבו מהי עמדתו של כל אחד מהם בנוגע לזיווג זיווגים.
- (2) מה עשתה המטרונה כדי להוכיח את עמדתה, ומה היו התוצאות של המעשה שעשתה? (6 נקודות)
- ב.** רבי עובדיה ספורנו והנצי"ב נחלקו בנוגע להבדל בין איש לאישה.
- עיינו בדבריהם, וענו על השאלה שאחריהם.
1. רבי עובדיה ספורנו: "וַיֵּבֶן ה' אֶל-לֵהִים אֶת הַצֵּלָע... לְאִשָּׁה: לְהִיטֵת לָהּ צוּרַת הָאִישׁ וּסְגוּלוֹתָיו, וּשְׁתִּיהָ נִבְדֶּלֶת מִמֶּנּוּ בְּכָלִים גְּשִׁמִּיִּים בְּלִבָּד, אֲשֶׁר בָּם יִהְיֶה הַבְּדֵל בֵּינֵיהֶם" (רבי עובדיה ספורנו, בראשית ב', כ"ב).
2. הנצי"ב: "זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֱתָם: לְלַמְדָּנוּ שֶׁהֵמָּה שְׁתֵּי בְרִיּוֹת... וּמִשּׁוֹם שֶׁהִזְכֵּר מִזֶּה הַמִּין, אֵינוֹ דּוֹמֶה כָּלֵל בְּתִכּוֹנָתוֹ לְנִקְבָּה מִזֶּה הַמִּין" (הרב נפתלי צבי יהודה ברלין, הנצי"ב, העמק דבר, בראשית א', כ"ז).
- על פי כל אחד מן הפרשנים, הסבירו את ההבדל שבין איש לאישה. (6 נקודות)
- ג.** הרב צבי יהודה קוק הצביע על השוויון הבסיסי שבין איש לאישה ועל ההבדלים ביניהם.
- על פי הרב צבי יהודה קוק, הסבירו במה האיש והאישה שונים ובמה הם שונים. (4 נקודות)

2. יצר ויצירה

- א.** "וַיִּצְרֶה ה' אֶל-לֵהִים אֶת הָאָדָם עֶפֶר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים" (בראשית ב', ז').
- בנוגע לפסוק זה נאמר במדרש: "וַיִּצְרֶה - שְׁתֵּי יִצְרוֹת..." (בראשית רבה, פרשה י"ד, ג').
- (1) ציינו מה הן שתי היצירות המוזכרות במדרש.
- (2) על פי המשך המדרש, בנוגע לכל אחת מן היצירות ציינו שתי פעולות של האדם שבהן יצירה זו באה לידי ביטוי (סך הכול – ארבע פעולות). (6 נקודות)
- ב.** "המסתכל בעריות מעלה על דעתו שאין בכך כלום. שהוא אומר..." (רמב"ם, הלכות תשובה, פרק ד', הלכה ד').
- על פי המשך דברי הרמב"ם, מהי הטענה שעלול לטעון המסתכל בעריות, ומהי התשובה של הרמב"ם על טענה זו? (4 נקודות)
- ג.** (1) על פי הרב משה פיינשטיין ("אגרות משה"), מהו הדין בנוגע למגע אקראי בין איש לאישה בזמן נסיעה באוטובוס צפוף, ומהו הטעם לדין?
- (2) על פי הרב משה פיינשטיין, אדם היודע שמגע זה יביא אותו לידי הרהור – כיצד עליו לנהוג? בתשובתכם התייחסו לשני מצבים. (6 נקודות)

3. קידושין ונישואין

א. במעמד החופה כיום מתרחשים למעשה שני שלבים שיש להם משמעות הלכתית מחייבת בקשר שבין החתן לכלה.

(1) מה הם שני השלבים?

(2) מה נוהגים לעשות במעמד החופה כדי להפריד בין שני השלבים?

(4 נקודות)

ב. במעמד החופה מברכים את הברכה: "ברוך אתה ה'... אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על העריות, ואסר לנו את

הארוסות, והתיר לנו את הנשואות לנו על ידי חופה וקידושין. ברוך אתה ה'..."

על פי נוסח ברכה זו, מהו ההבדל ההלכתי בין שני השלבים שכתבתם בסעיף א(1)?

(2) מהי החתימה (הסיומת) של ברכה זו? (הנוסח אינו חייב להיות מדויק).

(3) מהי המשמעות של החתימה?

(6 נקודות)

ג. "האישה נקנית... בכסף בשטר ובביאה... וקונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל" (קידושין, פרק א', משנה א').

(1) כתבו מהי המשמעות של השורש קנ"ה במילים המודגשות בקו במשנה המצוטטת.

(2) אחת מן המשמעויות של השורש קנ"ה היא קניית חפץ.

הוכיחו מן הסיפא של המשנה המצוטטת שאין זו המשמעות במשנה.

(6 נקודות)

4. מחויבויות שבין איש לאשתו

א. "כשנושא אדם אישה... יתחייב לה בעשרה דברים ויזכה בארבעה דברים" (רמב"ם, הלכות אישות, פרק י"ב, הלכה א').

(1) הסבירו בלשונכם שניים מן הדברים שהבעל מתחייב בהם לאשתו בנישואין.

(2) ציינו שני דברים שהבעל זוכה בהם בנישואין.

(6 נקודות)

ב. "החיים המודרניים שינו את המערך הבין-זוגי... אולם בהשתנות הנסיבות השתנו גם הדרישות ההלכתיות".

(הרב יעקב אריאל, "מבנה חדש במשפחה המודרנית")

כתבו דוגמה לשינוי אחד שחל בעידן המודרני במערך הבין-זוגי, והסבירו את ההשפעה של שינוי זה על הבעל ועל האישה.

(4 נקודות)

ג. יש שני סוגי נכסים שהאישה מביאה איתה בעת נישואיה: "נכסי צאן ברזל" – שנכתבים בכתובה, ו"נכסי מלוג" – שאינם

נכתבים בכתובה.

כתבו את ההבדל בין שני סוגי הנכסים האלה בתקופת הנישואין ואת ההבדל ביניהם במקרה של סיום הנישואין (גירושין

או מיתת הבעל). (6 נקודות)

5. בניית הבית

- א. (1) "אמר רב: לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו, שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה" (בבא מציעא נט, ע"א).
הסבירו מה אפשר ללמוד ממקור זה על היחס הראוי של הבעל כלפי אשתו, והסבירו את הנימוק לכך.
- (2) חכמים קבעו שעניינה של מצוות הדלקת נרות שבת היא השכנת שלום בבית.
הסבירו את הקשר בין הדלקת נרות שבת ובין שלום הבית.
(6 נקודות)
- ב. (1) "נר ביתו ונר חנוכה - נר ביתו עדיף, משום שלום ביתו" (שבת כג, ע"ב).
הסבירו את ההלכה ואת טעמה בציטוט זה.
- (2) "היה לפניו נר ביתו ונר חנוכה... נר ביתו קודם משום שלום ביתו, שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו" (רמב"ם, הלכות מגילה וחנוכה, פרק ד', הלכה י"ד).
בציטוט זה הרמב"ם מוכיח ששלום בית הוא חשוב. הסבירו את ההוכחה.
(6 נקודות)
- ג. בכתובה מוזכרות התחייבויות של הבעל לאשתו: "ואני בעזרת ה' אעבוד ואכבד ואזון ואפרנס ואכלכל... ואלביש אותך כמנהג אנשים יהודים שעובדים ומכבדים זנים ומפרנסים ומכלכלים... ומלבישים את נשותיהן בנאמנות" (תורגם מן הארמית).
(1) מהי מטרת החזרות המרובות על התחייבות הבעל לפרנס את אשתו?
(2) כתבו מילה אחת מתוך הציטוט מן הכתובה שמלמדת על התחייבות הבעל לפרנס את אשתו בתמידות ולא בקמצנות.
(4 נקודות)

יש לענות על פרק שני או על פרק שלישי, לפי התכנים שלמדתם.

פרק שני (36 נקודות)

אם למדתם **פרקים א'–י"א מן החוברת**, ענו על שלוש מן השאלות 6–10 (לכל שאלה – 12 נקודות).

6. מצוות עונה

- א.** כיצד חיבור פיזי בין איש לאשתו שנעשה בקדושה ובטהרה, מממש את היותם נבראים בצלם א-לוהים? כתבו הסבר אחד.
- (3 נקודות)
- ב.** "עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבֶשֶׁר אֶחָד" (בראשית ב', כ"ד).
- על פי הרמב"ן, מהו ההבדל בין קשר זוגי בין בעלי חיים ובין קשר זוגי בין בני אדם? בתשובתכם התייחסו למילים המודגשות בקו בפסוק המצוטט. (6 נקודות)
- ג.** על פי חז"ל, אין להחצין את הקשר האינטימי שבין בני הזוג. הסבירו מדוע. (3 נקודות)

7. טומאה וטהרה

- א.** "אף על פי שאין ביניהם (בזמן שהאישה נידה) קירוב כלשהו במעשים או בדברים, יש ביניהם קירוב לבבות ודיבורים שבצנעה" (הרב מרדכי אליהו, דרכי טהרה).
- (1) על פי הרב מרדכי אליהו, מה על הבעל לעשות כדי שיהיה קירוב לבבות בינו ובין אשתו גם בזמן נידתה?
- (2) איזה סוג דיבורים על הבעל להימנע מלדבר עם אשתו בזמן נידתה?
- (5 נקודות)
- ב.** "בְּטֻנְךָ עֲרֹמַת חֲטִים סוּגָה בְּשׁוֹשְׁנִים" (שיר השירים ז', ג').
- על פי המדרש על פסוק זה, דיני ההרחקות נמשלו לגדר העשויה משושנים. הסבירו את הנמשל. בתשובתכם התייחסו לגדר ולשושנים. (4 נקודות)
- ג.** "ובטעם המים שיטהרו כל טמא... כדי שיראה האדם את עצמו אחר הטבילה כאילו נברא באותה שעה... וייתן אל ליבו בדמיון כי כמו שנתחדש בגופו, יחדש גם כן פעולותיו לטוב" (ספר החינוך, מצווה קעג).
- על פי בעל ספר החינוך, הסבירו כיצד הטבילה במים עשויה להשפיע על מעשיו של האדם. (3 נקודות)

8. כיסוי ראש

א. הפוסקים עסקו בשאלה מהו האופן שבו על אישה נשואה לכסות את שער ראשה. כתבו שתי דעות שלמדתם.

(5 נקודות)

ב. עיינו בדברי הרב שלום משאש שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.

לא אסרו חכמים לאישה שתתייפה כל מה שתוכל, רק שיהיה בהיתר, ועל האנשים לשמור עצמם שלא יביטו בהם... ישנם היום הלובשים איזה כובעים או מטפחות על ראשן... ויש בזה גירוי יותר מהשיער. האם נאסור להם?... אלא ודאי כל מה שהוא מותר על פי הדין, בין אם תכסה בבגד או בשיער, העיקר הוא שלא יהיה מגופה... ואין לנו להיכנס אם הוא מייפה אותה או לא, דזהו עניין הגברים שחובתם שלא להביט...

(הרב שלום משאש, שו"ת תבואות שמש, אבן העזר, סימן קלז)

(1) הסבירו את שאלתו של הרב שלום משאש.

(2) מהי תשובתו של הרב שלום משאש על שאלה זו, ומהו נימוקו?

(7 נקודות)

9. גירושין

א. (1) "אמר רבי אלעזר: כל המגרש אשתו ראשונה, אפילו מזבח מוריד עליו דמעות" (גיטין ז, ע"ב).

מה אפשר ללמוד מדבריו של רבי אלעזר בנוגע לגירושין?

(2) הלכות רבות עוסקות בכתיבת הגט ובנתינתו כדי שלהליך הגירושין יהיה תוקף. כתבו שתי הלכות כאלה.

(5 נקודות)

ב. (1) על פי חז"ל, לאחר הגירושין, על מי מן ההורים מוטלת האחריות לגדל את הבנים, ועל מי מהם מוטלת האחריות

לגדל את הבנות? בתשובתכם התייחסו לגיל הילדים.

(2) על פי הרב אליעזר וולדינברג ("ציץ אליעזר"), ציינו מהו העיקרון שעל פיו קובעים מי מן ההורים יגדל את הילדים

לאחר הגירושין, והסבירו כיצד עיקרון זה מתיישב עם הקביעה של חז"ל שעליה כתבתם בתת-סעיף הקודם, ב(1).

(7 נקודות)

10. שאלות קצרות

ענו בקצרה על שניים מן הסעיפים א-ג (לכל סעיף – 6 נקודות).

א. (1) כמה ילדים אדם צריך להוליד כדי לצאת ידי חובת מצוות "פרו ורבו"? כתבו את דעת בית שמאי ואת דעת בית הלל.

(2) כתבו את הטעם לאחת מן הדעות.

ב. מדוע אסור לגברים ולנשים לרקוד יחד אף שאין מגע פיזי ביניהם בזמן הריקוד? כתבו שני נימוקים שהובאו בפוסקים.

ג. מהי "חופה"? כתבו שתי דעות.

יש לענות על פרק שני א על פרק שלישי, לפי התכנים שלמדתם.**פרק שלישי (36 נקודות)**

אם למדתם **פרקים א'–ו', י'–י"ד מן החוברת**, ענו על שלוש מן השאלות 11–15 (לכל שאלה – 12 נקודות).

11. גירושין

א. (1) "אמר רבי אלעזר: כל המגרש אשתו ראשונה, אפילו מזבח מוריד עליו דמעות" (גיטין צ, ע"ב).

מה אפשר ללמוד מדבריו של רבי אלעזר בנוגע לגירושין?

(2) הלכות רבות עוסקות בכתיבת הגט ובנתינתו כדי שלהליך הגירושין יהיה תוקף. כתבו שתי הלכות כאלה. (5 נקודות)

ב. (1) על פי חז"ל, לאחר הגירושין, על מי מן ההורים מוטלת האחריות לגדל את הבנים, ועל מי מהם מוטלת האחריות

לגדל את הבנות? בתשובתכם התייחסו לגיל הילדים.

(2) על פי הרב אליעזר וולדינברג ("ציץ אליעזר"), ציינו מהו העיקרון שעל פיו קובעים מי מן ההורים יגדל את הילדים

לאחר הגירושין, והסבירו כיצד עיקרון זה מתיישב עם הקביעה של חז"ל שעליה כתבתם בתת-סעיף הקודם, ב(1).

(7 נקודות)

12. התנהלותה של משפחה

א. בנוגע לבן סורר ומורה כתב הרב שמשון רפאל הירש (הרש"ר הירש):

"אֵינָנו שׁוֹמְרֵי בְּקוּל אָבִיו וּבְקוּל אִמּוֹ - רַק אִם יֵשׁ לִילֵד גַּם אִבּ וְגַם אִם; וְרַק אִם גַּם אָבִיו וְגַם אִמּוֹ הִפְעִילוּ עָלָיו אֶת הַשְּׁפָעֶתֶם הַמְּחַנֶּכֶת; וְרַק אִם הָאִבּ וְהָאִמָּה מְדַבְּרִים בְּקוּל אֶחָד... וְרַק אִם שְׁנֵיהֶם עוֹמְדִים מוֹל הַיֵּלֵד בְּאוֹתָהּ מִידָּה שֶׁל כּוֹבֵד רֹאשׁ וּכְבוֹד; וּמַעַל הַכּוֹל, רַק אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם אַחֲדוֹת דְּעִים וְרִצּוֹן מִשׁוֹתֵף - רַק אִזּוֹ יִכּוּלִים הֵם לֹמַר לַעֲצָמָם שְׁלֹא הֵם אֲשָׁמִים בְּקִלְקֻלַּת בָּנִם" (הרב שמשון רפאל הירש, דברים כ"א, י"ח).

(1) על פי הרש"ר הירש, יש כמה תנאים שרק בהתקיימם יוכלו ההורים "לומר לעצמם שלא הם אשמים בקלקלת בנם".

ציינו שלושה מן התנאים שמובאים בדברי הרש"ר הירש.

(2) על פי הרש"ר הירש, מהו התנאי החשוב ביותר מבין כל התנאים?

(3) לדעתכם, מדוע תנאי זה חשוב כל כך בעיצוב דרכו של הילד?

(6 נקודות)

ב. "וזהו תוכחת מרובה על זמננו, שבעוונותינו הרבים הרבה אנשים עוברין על זה, ולא ישימו לב איך להתנהג בהוצאות

ביתם להרחיק דברים המותרים..." (הרב ישראל הכהן מראדין, החפץ חיים, ביאור הלכה, סימן תקכט).

(1) מהי ההתנהגות השלילית שבנוגע אליה כתב החפץ חיים דברי תוכחה אלה?

(2) על פי המשך דברי החפץ חיים, מה עלול לקרות לאדם שמתנהג כך?

(3) על פי המשך דברי החפץ חיים, כיצד אדם יכול להימנע ממצב זה?

(6 נקודות)

13. קרבה בין האיש לאישה

- א. כיצד חיבור פיזי בין איש לאשתו שנעשה בקדושה ובטהרה, מממש את היותם נבראים בצלם א-לוהים? כתבו הסבר אחד. (3 נקודות)
- ב. "עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְיִדְבֵּק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבֶשֶׁר אֶחָד" (בראשית ב', כ"ד).
- על פי הרמב"ן, מהו ההבדל בין קשר זוגי בין בעלי חיים ובין קשר זוגי בין בני אדם? בתשובתכם התייחסו למילים המודגשות בקו בפסוק המצוטט. (6 נקודות)
- ג. על פי חז"ל, אין להחצין את הקשר האינטימי שבין בני הזוג. הסבירו מדוע. (3 נקודות)

14. סוגה בשושנים – קרבה וריחוק בחיי הזוגיות

- א. "אף על פי שאין ביניהם (בזמן שהאישה נידה) קירוב כלשהו במעשים או בדברים, יש ביניהם קירוב לבבות ודיבורים שבצנעה" (הרב מרדכי אליהו, דרכי טהרה).
- (1) על פי הרב מרדכי אליהו, מה על הבעל לעשות כדי שיהיה קירוב לבבות בינו ובין אשתו גם בזמן נידתה?
- (2) איזה סוג דיבורים על הבעל להימנע מלדבר עם אשתו בזמן נידתה? (5 נקודות)
- ב. "בְּטִנְיָה עֲרֻמַּת חֲטִים סֻגָּה בְּשׁוֹשְׁנִים" (שיר השירים ז', ג').
- על פי המדרש על פסוק זה, דיני ההרחקות נמשלו לגדר העשויה משושנים. הסבירו את הנמשל. בתשובתכם התייחסו לגדר ולשושנים. (4 נקודות)
- ג. "ובטעם המים שיטהרו כל טמא... כדי שיראה האדם את עצמו אחר הטבילה כאילו נברא באותה שעה... וייתן אל ליבו בדמיון כי כמו שנתחדש בגופו, יחדש גם כן פעולותיו לטוב" (ספר החינוך, מצווה קעג).
- על פי בעל ספר החינוך, הסבירו כיצד הטבילה במים עשויה להשפיע על מעשיו של האדם. (3 נקודות)

15. שאלות קצרות

- ענו בקצרה על שניים מן הסעיפים א-ג (לכל סעיף – 6 נקודות).
- א. (1) כמה ילדים אדם צריך להוליד כדי לצאת ידי חובת מצוות "פרו ורבו"? כתבו את דעת בית שמאי ואת דעת בית הלל. (2) כתבו את הטעם לאחת מן הדעות.
- ב. מדוע אסור לגברים ולנשים לרקוד יחד אף שאין מגע פיזי ביניהם בזמן הריקוד? כתבו שני נימוקים שהובאו בפוסקים.
- ג. מהי "חופה"? כתבו שתי דעות.

בהצלחה!